

METOACE ALE MĂNĂSTIRII VATOPED ÎN ORAȘUL (SAU TÂRGUL) DE FLOCI*.

Florin Marinescu

Întâlnirea noastră îmi dă posibilitatea de a prezenta colegilor din București ce se ocupă atât de intens și de atâția ani de săpăturile în Orașul de Floci, programul meu principal de cercetare la Centrul de Cercetări neo-grecești din Atena, unde lucrez din 1979.

După ce în primii ani m-am ocupat de clasificarea și prelucrarea, împreună cu alți colegi greci și români, a arhivei unei ramuri a fanilivii gecești Zaimis, strâns legată de familia fanariotă Moruzi, muncă concretizată în apariția unui volum colectiv cuprinzând regestele celor peste 1000 de documente, majoritatea în limba română¹, din 1985 am devenit inițiatorul, organizatorul și executorul unei ample lucrări de identificare, clasificare, înregistrare și regestare a multor mii de documente românești legate de noul elenism. Cele mai multe dintre ele se păstrează în mănăstirile de la Sfântul Munte Athos². Apreciez că numărul total al documentelor păstrate la Muntele Athos se ridică la peste 25000. Au ajuns acolo datorită relațiilor deosebit de strânse ce au existat între țările române și acest centru ortodox, timp de șase secole, din timpul lui Nicolae Alexandru și până în 1863, când Alexandru Ioan Cuza a secularizat averile mănăstirești.

Unele documente, cele de afierosire de mănăstiri, biserici și schituri sau moșii au ajuns imediat după ce domnii sau boierii decideau închinarea lor. Cele mai multe însă au luat drumul acestui lăcaș sfânt imediat după hotărârea amintitului domn de a se păstra toate documentele legate de mănăstirile închinare în două mănăstiri bine păzite: Cotroceni la București și Golia la Iași, Până la aplicarea decretului lui Cuza, călugării celor mai multe mănăstiri athonite ce aveau metoace în Țara Românească și Moldova au reușit, fie prin consulatul Greciei la București, fie prin cel al Austriei și prin Constantinopol, fie pe mare, să scoată din țară marca lor majoritate.

În funcție de câte metoace au avut aici, de abilitatea călugărilor la un moment dat, în ajun de 1863 sau de conjuncturi, reprezentanții unor mănăstiri au reușit să scoată din țările române mai multe documente, alții mai puține. Așa se face că în momentul de față se păstrează un document la Pantocrator, 30 la Grigoriu și la Hilandar, 100 la Stravonichita, 150 la Cutlumus, 200 la Xenofon, 600 aproximativ la Esfigmenu, 800 la Simonopetra, 1000 la Marea Lavră, 1000 la Sfântul Pavel, 1000 la Dohiaru, 1170 la Protaton, sediul Sfintei Comunități, 2200 la Ivir, 2600 la Xiropotamu.

* Comunicarea a fost susținută la simpozionul cu tema *Orașe medievale și drumul Ialomiței* organizat de secția de istorie medievală a Muzeului Național de Istorie a României în 8 decembrie 2000.

Cea mai mare arhivă românească și cea mai importantă desigur se află la Vătoped: aproximativ 13500 de documente. Vă dați seama că multe capitole din istoria României, mai ales istorie religioasă și economică, dar și socială, instituții feudale, onomastică, demografie istorică pot fi exemplificate prin imensul număr de documente de acolo. În documentele de acolo se află informații destul de bogate relative la unele metoace pe care mănăstirea athonită le-a deținut în Țara Românească³. Despre unul sau două dintre metoace cunoaștem amănunte din materiale aflate în arhivele românești. E vorba de biserica din satul Provița de Jos, județul Prahova, metoh din secolul al XVII-lea și, cred eu, și cea din satul Provița de Sus, târnosită la 1862 de un călugăr de la Sfântul Munte.

Trec acum să vă dau detalii din documentele slavo-române și române din arhiva de la Vătoped, referitoare la alte metoace aflate în Orașul de Floci și rămâne sarcina arheologilor de ev mediu din România să confirme pe teren ceea ce eu am găsit în documentele de la Vătoped.

Într-un opis de documente ce se referă la moșiile Larga și Ivăniș din județul Ialomița, închinat la Vătoped, se pot întâlni documente ce se referă la mănăstiri și biserici legate de mănăstirea athonită. Fac precizarea că în unele documente apare mănăstirea Mira ca proprietară în parte a moșiei Larga (asta pe la 1842).

La 1601, aprilie, 6, de pildă, Radu Mihnea dă ispisoc arhiepiscopului Partenie, nastavnicul mănăstirii de lângă Orașul de Floci, zidită de neamul domniei sale, cu hramul Sfântul Nicolae, ca să stăpânească călugării de acolo satul dat de domn, Larga și Zăvoiul.

La 1618, mai, 26, domnul Țării Românești, Gavril Movilă, dă mănăstirii Sfântul Nicolae un vad de moară la Băgodești.

Din alt document emis de același domn, la 1619, mai, 12, aflăm că mănăstirea aceasta cu hramul Sfântul Nicolae, metoh la Vătoped, posedă satele Cărăreni și Zăvoiul. E prima mențiune, în ordine cronologică, că mănăstirea Sfântul Nicolae este metoh la Vătoped.

La 1628 Alexandru Iliaș, domnul Țării Românești, întărește mănăstirii Sfântul Nicolae din mahalaua domniei sale din Floci, care este metoh mănăstirii Vătoped, o vie în mahalaua Flocilor. Călugării ei erau scutiți la 1632, mai, 1, de biruri prin hrisov emis de Leon Tomșa.

La 1669, aprilie, 14, Radu Leon, domnul Țării Românești, poruncește slujbașilor domnești să nu supere pe călugării de la mănăstirea Sfântul Nicolae din Orașul de Floci, închinată la Vătoped.

La 1628, august, 29, Stanca, fiica Scoicoi, și ginerele său, Ioan, vând o moșie popii Ignatie de la metohul Vătopedului cu hramul Sfântul Gheorghe. Ar fi deci, al doilea metoh din oraș. La aceeași dată Stanciul județ și cei 12 pângari din orașul Floci scriu despre proprietățile ce le posedă metohul vătopedian cu hramul Sfântul Gheorghe.

La 1630, mai, 13, Leon Tomșa, domnul Țării Românești, întărește mănăstirii Panaghia locuri de pivniță, un loc de prăvălie și un alt loc cu îngrăditură

în orașul Floci, dăruit de Iacomi, fiul lui Lascăr din orașul Floci. În principiu, deci, ar fi al treilea.

La 1632 domnul Țării Românești, poruncește slujbașilor domnești și vlădicești care strâng birul să nu facă nici o supărare „călugărașilor” de la mănăstirea Panaghia din orașul Floci, „pentru că este o mănăstire săracă, fără vreun venit și este gazda călugărilor care vin de la Vatoped”. De altfel, sărăcia mănăstirii athonite sau a metoacelor ei apare ca un lait motiv în multe documente de închinare.

În 1692 un Sava face danie patru pogoane de vie din orașul Floci lui Hristofor, egumenul mănăstirii Panaghia care este închinată la Vatoped. Numele Hristofor îl întâlnim și într-un document din 1664, februarie, 5. E probabil însă vorba de un sinonim.

Am mai întâlnit și un document din 1688, septembrie, 14, prin care Radu Leon, domnul Țării Românești, scutește pe călugării de la mănăstirea Panaghia și Sfântul Nicolae din orașul Floci, închinat la Vatoped, de toate dăjdiile domnești, vlădicești și altele.

Și acum un document de încercare a cunoștințelor istoricilor: la 1638, decembrie, 13, Vasile Paidur, vel stolnic, dă mănăstirii „nașului Nănescu” închinată la Vatoped, o vie și locul casei sale din orașul Floci. Al cărei din cele trei biserici sau mănăstiri din oraș este ctitor Nănescu?

La 1761, septembrie, 29, Constantin Mavrocordat poruncește să se împlinească pentru egumenul de la mănăstirea orașului Floci, fără să se specifice care, 10 pogoane de vie în valea Teancului în județul Buzău și moșia Ivănești din județul Ialomița.

La 1762, mai, 1, paharnicul Chiriță Doicescul dă ieromonahului Nichifor de la mănăstirea Grecilor din orașul Floci schimb pentru moșia Larga a mănăstirii, altă moșie a lui, Ivăniș.

Sub numele de mănăstirea Grecilor o întâlnim și într-un document din 1760, august, 28. Aflăm acolo de popa Neagul de la biserica Grecilor din orașul Floci, metoh Vatopedului, vechilul lui Groza Dârstoreanu ce se numește ctitor acolo.

Din același document aflăm încă ceva interesant: că predecesorii paharnicului Chiriță Doicescu dăduseră danie moșia Larga, de fapt o parte a acesteia, schitului Ghidiliți, aflat lângă oraș, și el închinat la Vatoped.

La 1746, martie, 14, mitropolitul Neofit dă carte de scutire ieromonahului Timoftei care păzește schitul din orașul Floci, închinat Vatopedului, de toate dăjdiile. Aici pomenește deci, de un schit în oraș. Și, cu scopul de a ne înkurca cu totul, exarhul Nichifor de la Vatoped și alți trei egumeni martori dau la 1759, iulie, 29, moșia Larga din județul Ialomița mănăstirii Ghidiliți cu hramul Sfântul Nicolae paharnicului Doicescul să adune dijna și venitul moșiei. Din alt document, din 1764, ianuarie, 2, Nechifor apare ca egumen al mănăstirii numită „a grecilor” din orașul Floci. Se pare că cel care a reparat metohul grecilor din oraș a fost tot paharnicul Doicescu.

E interesant pentru oraș următorul document. La 1797 Lipian al treilea comis, ginerele lui Neculai Șăinoiu se roagă să fie primit la Mitropolie pentru a-și afla dreptate în legătură cu starea gravă în care a ajuns ctitoria neamului său, mănăstioara Grecilor din orașul Flocii, din pricina lipsei purtării de grijă a stăpânitorilor. Referiri la oraș, cel puțin așa interpretez eu documentul, aflăm și din documentul datat 1863, ianuarie, 25. Din el aflăm că serdarul Andronescu a cercetat documentele prezentate în pricina dintre biserica grecilor din orașul Flocii, închinată la Vatoped și casa Doiceștilor pentru moșiile Larga și Ivănișul. Din ele reiese stăpânirea de către mănăstire –subliniez la 1836- a celor două moșii.

Lângă Orașul de Flocii mai exista pe la 1768 un schit, numit Flămânda. (Se pare că azi e acolo o biserică nouă). Ei bine, era și el metoh -chiar dacă indirect- la Vatoped. Dintr-un document emis în acel an, la 12 martie aflăm că schitul acesta era metoh al mănăstirii Mira, care puțin după construirea ei fusese afierosită la Vatoped. Acolo paharnicul Doicescu a făcut schimb de moșii cu Mira obligându-se să învelească schitul. De altfel mănăstirea Mira, așa cum rezultă dintr-un document din 1759, iulie, 1, apărea ca un fel de garant și pentru biserica Gîdiliți.

Acestea sunt datele culese de mine din bogata arhivă românească ce se afla la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos. Ce rezultă din cele ce v-am spus: existența a trei mănăstiri în oraș, toate metoace directe sau indirecte ale mănăstirii Vatoped. Măcar ca datele mele să vă ajute în cercetările dumneavoastră viitoare pe teren.

NOTE

1. Vezi Documents gréco-roumains. Le fonds Mourouzi d'Athènes. Sous les soins de Florin Marinescu, Georgeta Penelea Filitti, Anna Tabaki, Athènes-Bucarest, 1991. Aceeași echipă de cercetători pregătește volumul al doilea, cuprinzând documentele în extenso.
2. Mai există bincînțeles și în colecțiile muzeale sau particulare din Atena, La Meteora, la Mega Spilaio, în Epir, în unele insule și în alte părți.
3. Alături de construirea sau repararea de biserici, turnuri, trapeze, la cele mai multe mănăstiri athonite, de acordarea unor sume de bani, de donarea de obiecte religioase (epitafuri, aere, icoane), închinarea de metoace era una din formele specifice de ajutor pe care domnii țărilor române l-au acordat athoniților, printre cele mai mari deținătoare de metoace în țările române s-au aflat Vatopedul, ce deținuse 32, Ivirul, în a cărui proprietate s-au aflat 25 de biserici, mănăstiri și schituri românești și Protaton, care a avut 12, dintre care cele mai importante mănăstiri din România: Cotroceni și Trei Ierarhi.

EGLISES SOUMISES AU MONASTERE DE VATOPED DANS LA VILLE DE FLOCI

-Résumé-

Le Monastère de Vatoped, du Mont Athos, garde environ 13500 documents roumain. Des documents concernant la Ville de Floci de Valachie, datant entre 1601 et 1842, ressort l'existence de trois monastères dans cette ville et de deux cloîtres dehors de la ville qui dépendaient du Monastère de Vatoped.